

Verhalen vertellen

‘Vertel eens, van wie herinner jij je nog dat-ie mooi kon vertellen?’ ‘Meester Bons!’ ‘Zie, dertig jaar later schud je nog zijn naam uit je mouw. Een verteller vergeet je niet. Een verteller geeft je iets bijzonders: een beleving. Je zag het verhaal voor je, je was even niet meer in de klas en je weet nu nog hoe dat voelde. Een verteller brengt magie. En samen luisteren verbindt.’ Maar hoe vertel je een verhaal? Raymond den Boestert, medeoprichter van De Vertelacademie, deelt achtergrondinformatie en tips die je inspireren om ook te gaan vertellen.

INTERVIEW EN TEKST: ANNE WICHGERS

WEES ALTIJD ALERT OP EEN GOED VERHAAL

DOOR DE EEUWEN HEEN

Verhalen vertellen is zo oud als de mens. Lang geleden verpakten mensen alle kennis, normen en waarden die zij wilden doorgeven in verhalen. In sommige samenlevingen is vertellen nog altijd heel belangrijk. Oorspronkelijke volken van Canada wijzen nog steeds 'keepers of the story' aan, jongens die de verhalen van hun voorouders levend houden en die doorvertellen alsof ze de verhalen zelf hebben meegemaakt.

In het Westen zijn we het vertellen een beetje kwijtgeraakt met de boekdrukkunst. Daarmee ontstond de neiging om nauwgezet de lijn te volgen die op papier was uitgezet. Eerst bestonden er bijvoorbeeld verschillende varianten van Roodkapje en Repelsteeltje, maar toen de Gebroeders Grimm hun versie opschreven, raakten de andere versies vergeten. Met de komst van internet is onze samenleving echter weer narratiever geworden, op social media communiceren we veel door middel van verhalen.

DE OPBRENGST VAN VERTELLEN EN LUISTEREN

Verhalen vertellen kost voorbereidingstijd en het is ook best spannend, maar de opbrengst is groot. Kinderen genieten, je prikkelt hun fantasie en wakkert de literaire nieuwsgierigheid aan. En er is meer: het luisteren naar verhalen draagt bij aan de taalontwikkeling, begrijpend luisteren en woordenschatontwikkeling. Zelfs spreken gaat beter, want kinderen nemen de verhalen mee naar huis en vertellen ze daar zelf.

En dan is er nog iets, er ontstaat verbinding tussen leerkracht en kinderen. Samen maak je iets bijzonders mee in de klas, maar in zekere zin ook buiten de muren van de klas – in de verbeelding. En er is ook ruimte voor het individu, want iedereen creëert zijn eigen beelden, afhankelijk van persoonlijke ervaringen. Vraag na een verhaal maar eens aan verschillende kinderen hoe het woud of het kasteel uit het verhaal eruitziet. Geheid dat ze uiteenlopende beschrijvingen geven. ►

VERTELTIPS VAN DE VERTELACADEMIE

De keuze van je verhaal

Neem een bestaand verhaal. Vermijd verhalen vol dialogen, want die zijn lastig over te brengen. Kies vooral een verhaal dat aansluit bij de belevingswereld van je doelgroep.

Houd voor kleuters het verhaal ook binnen hun leefwereld: het gezin, de huisdieren, opa en oma. Dat betekent overigens niet dat je geen serieuze onderwerpen kunt aansnijden: misschien is opa wel heel alleen nu oma er niet meer is.

Vanaf groep 3/4 kunnen kinderen zich ook dingen buiten zichzelf voorstellen. Ze kunnen nadenken over problemen, die duiden en analyseren. En jongeren, tot slot, slikken een vliegende draak alleen maar als de verteller het onverklaarbare geloofwaardig weet te maken. Al deze aspecten zijn belangrijk bij je onderwerpkeuze en je verhaalbewerking.

DE KLASSIEKE VERHAALOPBOUW

1 Expositie

Dit is de setting van het verhaal. Waar speelt het zich af, wanneer en met wie?

2 Motorisch moment

Nu begint het verhaal. Het probleem of de opdracht wordt duidelijk.

Plots ziet hij een fles in het water dobberen.

Er zit iets in...

Vanaf dit moment gaat het verhaal zich ontwikkelen, met alle uitdagingen en obstakels die daarbij horen.

3 Climax

Dit is het antwoord op het motorisch moment. Is de hoofdrolspeler in zijn missie geslaagd?

4 Afloop

Hoe beïnvloedt deze belangrijke gebeurtenis de hoofdpersoon? Wat doet hij met die schat? Heeft hij die mee naar huis genomen, heeft dat hem gelukkig gemaakt?

5 Eindbeeld

Dit is de conclusie, de moraal.

En daarom heeft een olifant een lange slurf.

Maak het jouw verhaal

Volgens de klassieke verhaalopbouw bestaat een verhaal uit vijf vaste bouwstenen. Zoek hiernaar in jouw verhaal en onderstreep ze. Maak van alle vijf een tekening voor jezelf. Leg dan de tekst weg.

Vertel nu voor jezelf het verhaal aan de hand van de tekeningen. Kom los van de bestaande tekst, vergeet die mooie zinnen en maak je eigen beschrijvingen. Pas het verhaal aan zoals jij wilt. Zoom in op passages die jou raken, ook al zijn ze niet zo van belang. Laat dingen weg die jij niet interessant vindt, of gek of niet-kloppend: wat jij niet gelooft van het verhaal, zal je publiek ook niet geloven.

Let ook op het eindbeeld: vooral traditionele verhalen hebben vaak een einde dat niet zo geschikt is voor kinderen. Zet het einde dan naar je hand.

Verhalen zijn vaak geschikt voor verschillende leeftijden, mits je ze aanpast aan de doelgroep. Assepoester kan ook in groep 8 als je het verhaal koppelt aan een les kinderrechten.

Dialogen zijn, zoals gezegd, lastig. Je kunt personages af en toe letterlijk citeren, maar voor een heel gesprek kun je beter een alwetende verteller zijn: 'Ze maakten veel ruzie en gooiden allerlei scheldwoorden naar elkaars hoofd: "Pannenkoek!" Maar uiteindelijk werden ze het toch eens.'

Neem de tekeningen niet mee de klas in. Ze leiden af van jou als verteller en bovendien heb je ze vast niet meer nodig.

Gebruik je lichaam

Non-verbale communicatie speelt een grote rol bij vertellen. Ga dus bij voorkeur staan, want als je zit, is je lichaam veel minder actief en moet je harder werken. Ook contact maken met je publiek is makkelijker als je staat. Ga je toch zitten, neem dan liefst een kruk.

Sta met twee voeten stevig op de grond en gebruik je lichaam. Als je personage voor een hoog gebouw staat, helpt het als je omhoog kijkt, om aan te geven hoe hoog het wel is. Bij een geluid kun je even stil zijn en luisteren, dat stimuleert de verbeelding van de kinderen. En als je over de koning vertelt kun je als verteller, zonder de koning te zijn, toch trots met je borst vooruit staan.

Verander van rol

Als verteller ben je op zoek naar interactie. Maar dat wil niet zeggen dat je overal op in hoeft te gaan: laat je niet van je verhaal brengen! Ook kun je geneigd zijn moeilijke woorden uit te leggen, maar dat haalt je uit je verhaal. Kinderen begrijpen door de context en je lichaamstaal ook woorden die ze nog niet kennen. Laat de uitleg dus maar weg, verander bewust van rol, van leerkracht naar verteller. Soms kan een ritueel helpen. Doe bijvoorbeeld altijd een bepaalde pet op voordat je gaat vertellen of maak altijd een bepaald geluid. De kinderen weten dan meteen: nu komt er een verhaal.

Denk na over de omgeving

Kijk goed naar je vertelplek en realiseer je dat het verhaal zich niet dáár moet afspelen, maar in het hoofd van de kinderen. Ga even op de plek van het publiek zitten. Wat is er achter je te zien, leidt dat af? Maak het bord leeg, haal zo nodig dingen weg. Kunnen de kinderen je goed zien of moeten ze erg omhoogkijken? Denk ook goed na of je voorwerpen en kostuums wilt gebruiken. Is het nodig? Helpen ze de verbeelding of houden ze de luisteraar juist in de klas?

Hamsteren

Wacht niet tot het moment dat je een verhaal nodig hebt. Reserveer een map op je computer of in de kast en leg door het jaar heen een verzameling verhalen aan. Internet is een belangrijke bron van verhalen.

Tot slot

Maak het jezelf niet te moeilijk. Bedenk: het is mijn eigen groep, hoe eng kan het zijn? En begin met een kort verhaal, van maximaal een A4'tje. Een verhaal van vier minuten is ook een verhaal! ▶

**VERANDER
BEWUST VAN ROL,
VAN LEERKRACHT
NAAR VERTELLER**

TIP

Als je in de kring vertelt, zet dan drukke kinderen niet naast, maar tegenover je. Met die plek maak je het makkelijkst contact en zo kun je hen er gemakkelijk bij houden.

Raymond den Boestert kon vroeger zijn hoofd alleen bij de les houden als hij er een verhaal bij kon maken. Als hij er geen beeld bij kreeg, dwaalde hij af en verzoon hij zelf verhalen. Nu, vele jaren later, geeft hij leiding aan De Vertelacademie. Als verteldocent leert hij mensen binnen en buiten het onderwijs hoe je in je eigen woorden een goed verhaal kunt vertellen. Meer informatie: vertelacademie.nl.

VERHAAL

Speciaal voor *Praxisbulletin* schreef Sanne Kamphorst van De Vertelacademie dit kerstverhaal. Zet het naar je hand, pas de vertel tips toe bij de voorbereiding en bij het vertellen, en ervaar wat vertellen in de klas doet.

OP ZOEK NAAR HET KERSTVERHAAL

In de dagen voor Kerstmis is het altijd ongelofelijk druk in het huis van de familie Noot. Papa staat de hele dag in de keuken. Hij roert in allerlei pannetjes, terwijl mama kerstversiering ophangt in het hele huis. Alleen Pepijn en Vera zijn nergens te bekennen. Die zitten verstopt in het schuurtje, achter in de tuin. Het schuurtje is koud en het ruikt er naar potgrond, maar dat kan de kinderen niet schelen. Tussen al het oude speelgoed en de kapotte tuinmeubels hebben ze namelijk een heel oud boek gevonden. De letters van het boek zijn vervaagd, maar er zijn nog wel prachtige tekeningen overgebleven. De mooiste tekening in het boek is van een stalletje met een prachtige ster erboven.

Als Vera en Pepijn het boek met de tekeningen aan hun vader laten zien, kijkt die verbaasd op van zijn pannetjes. 'Dat boek is nog van opa geweest. Het gaat over het kerstverhaal,' zegt hij.

'Kun je ons het kerstverhaal vertellen, papa?' vraagt Vera.

'Niet nu lieverd, ik moet nog meer eten maken. Vraag het maar aan je moeder.'

Pepijn en Vera rennen naar hun moeder. 'Niet nu jongens,' antwoordt zij, 'er moet nog heel veel versierd worden.'

Teleurgesteld druipen de kinderen af, maar ze zijn nog steeds vastberaden om het kerstverhaal te horen. Dus pakken ze hun jassen en rennen naar buiten. Daar is het ijsig koud. Vera's adem komt als een wolkje uit haar mond en het puntje van Pepijns neus kleurt rood. Samen dwalen de kinderen door de straat. Ze vragen aan iedereen die ze tegenkomen naar het kerstverhaal.

'Ik heb geen tijd voor kindergrapjes,' zegt de meneer die Vera beleefd aan zijn mouw trekt.

'Vraag het maar aan iemand anders, liefje. Ik ben druk,' antwoordt de vrouw met de bakfiets aan wie Pepijn het boek laat zien.

De kinderen hebben zeker twintig mensen naar het kerstverhaal gevraagd als ze op de hoek van de straat opeens blijven staan. Ze waren bijna tegen een kleine witte pluizenbal aangelopen. Een wit hondje springt op tegen hun knieën en probeert hun handen te likken, terwijl hij vrolijk met zijn staart kwispelt. Pepijn en Vera aaien het hondje over zijn pluizige kop. Als ze verder willen lopen, wil het hondje met hen mee, maar hij zit met zijn riem vastgebonden aan een lantarenpaal. Het arme diertje begint te piepen en te janken.

‘Arm beestje,’ zegt Vera tegen het hondje. ‘Waar is je baasje? Het is al donker aan het worden. Kom Pepijn, we moeten zijn baasje gaan zoeken!’ Maar Pepijn is bang dat ze dan geen tijd meer overhouden om het kerstverhaal te zoeken.

‘Dit is belangrijker. Anders moet het hondje buiten slapen in de kou.’ Dus lopen de kinderen verder en weer spreken ze alle mensen aan die ze tegenkomen. Alleen dit keer vragen ze niet naar het kerstverhaal. Ze vragen nu naar de eigenaar van het hondje. Maar weer lijken de volwassenen allemaal geen tijd te hebben. Ze luisteren niet eens als Pepijn probeert uit te leggen hoe het hondje eruitziet. Als ze na heel lang zoeken en rondvragen weer terugkomen op de straathoek, zit het hondje daar nog altijd, vastgebonden. Pepijn en Vera kijken elkaar aan.

‘Ik heb een plan,’ zegt Vera en ze fluistert in haar broertjes oor. De twee kinderen knikken naar elkaar. Het hondje kwispelt.

Wanneer de moeder van Pepijn en Vera haar kinderen voor het avondeten komt zoeken in het schuurtje, treft ze een bijzonder tafereel aan. Haar twee kinderen zitten op de grond in een deken gewikkeld en tussen hen in steekt een klein wit kopje uit de deken. De kinderen en het hondje kijken samen naar het oude boek met plaatjes over het kerstverhaal.

‘Zo, wat hebben jullie uitgespookt?’ vraagt moeder lachend terwijl ze het schuurtje instapt.

‘We zochten het kerstverhaal, mama,’ legt Vera uit. ‘We hebben het niet gevonden. Niemand had tijd om ons te helpen.’

‘Maar in plaats daarvan vonden we Bikkel. We konden hem niet achterlaten. Het is tenslotte Kerstmis.’

Moeder glimlacht naar haar kinderen. ‘Misschien hebben jullie het kerstverhaal niet gevonden, maar de kerstgedachte overduidelijk wel. Breng Bikkel maar naar binnen. Dan vertel ik jullie na het eten het kerstverhaal.’ En zo werd het een ongelofelijk gezellige kerstavond in het huis van de familie Noot. Een kerstavond met het kerstverhaal én met Bikkel.

Sanne Kamphorst is schrijver en verhalenverteller: sannekamphorst.nl.